

JOHANNE A. VAN ARCHEM

Een dame van stand

GROTE LETTER BIBLIOTHEEK
DEVENTER

1

Lotte Bernards keek op toen ze de zware stem van haar vader hoorde roepen onder aan de trap. Ze werd verordonneerd naar beneden te komen, dacht ze bijna spottend.

Het was geen vragen, het was commanderen, zoals hij altijd deed. Dat was nu eenmaal zijn manier van doen. Het ging haar de laatste jaren steeds meer storen. Ze had er vaak wat van gezegd; hem proberen uit te leggen dat je niet met een volwassen dochter omging als was het een onmondig kind dat terecht diende te worden gewezen, maar het hielp niet.

Vader bleef de bullebak. Zowel voor zijn dochter, het personeel en zelfs voor zijn vrouw. Het beste was: even melden dat je hem gehoord had en dan verder gaan met je eigen zaken. Met een zucht stond ze op en riep dat ze er aan kwam. Even later daalde ze de trap af. Lang voor een vrouw, slank en toch niet mager. Ravenzwart haar in weelderige krullen tot op haar schouders, opvallende blauwe ogen. Als ze van huis ging droeg ze het haar opgestoken, thuis meestal loshangend. Hoe dan ook, een heel mooie jonge vrouw en dat was bekend in de stad.

Haar vader stond ongeduldig te wachten in de grote hal, de duimen achter het zwartlaken-
se vest van zijn driedelig kostuum. Een ontzag-
wekkende figuur, schoot het door Lotte heen.
Zo was hij ook in de rechtbank als hij achter
het groene laken zat in zijn zwarte toga met
witte bef; de oppermachtige rechter die een
verdachte voor jaren kon opsluiten. Een man
waar naar opgezien werd; hij boezemde angst
in.

Rechter Bernards behoorde tot de notabelen
van de stad Almelo. Hij en zijn deftige vrouw
woonden in een grote villa aan de sfeervolle
laan die naar de stad leidde.

Moeder was een echt deftige dame, dacht
Lotte toen ze langzaam de treden afliep.
Moeder was een jonkvrouw, ze was geboren in
Den Haag. Lottes grootmoeder was zelfs hofd-
ame geweest bij de koningin en dat was een
gegeven dat mevrouw Bernards bij een eerste
kennismaking met een onbekende meteen liet
doorschemeren.

Haar vader was geboren in Aerdenhout, ver-
telde hij meer dan eens. Een van de deftigste
plaatsen in Nederland, voegde hij er aan toe.
Daar woonden bijna geen arbeiders. Zijn vader
was een rijke landeigenaar geweest, hoewel hij

jong was overleden.

Aan arbeiders had de rechter een hartgrondige hekel en Lotte had zich meer dan eens afgevraagd waar die antipathie vandaan kwam.

Moeder gaf geen antwoord als Lotte eens vroeg hoe zij elkaar vroeger hadden leren kennen.

De huishoudster Annie, een struise al iets oudere vrouw uit Almelo, had haar al jaren geleden verteld dat haar ouders elkaar niet hadden leren kennen: het huwelijk was gearrangeerd. Zo ging dat in hun kringen: geld hoorde bij geld, oude families bij oude families. 'Ik vraag me af of ze elkaar wel eens gesproken hebben voor ze getrouwd zijn,' waagde de huishoudster toen te zeggen.

Nu, jaren later, vroeg Lotte zich dat ook af. Het huwelijk van haar ouders was op zijn minst gezegd merkwaardig.

Moeder was vaak en langdurig weg van huis, dat was al zo lang Lotte zich kon herinneren. Ze hield niet van Twente en al helemaal niet van het textielstadje Almelo. Ze vertoefde liever in het vertrouwde Den Haag, zei ze en ze was vaak in kuuroorden te vinden, in binnen- of buitenland. Haar gezondheid was niet sterk, gaf ze als reden op.

Ze trok haar neus op voor de textielfabrieken en het textielvolk.

Zelfs de textielfabrikanten telden in haar ogen amper mee. Nieuw geld, snel rijk geworden volk dat van gekheid niet wist wat ze met de centen moest doen, oordeelde ze hardvochtig. Nee, dan zij. Zij stamde van een oude adellijke familie, honderden jaren geleden al behorend tot de upper ten van de toenmalige republiek der Nederlanden. 'Dat merkte je ook,' zei ze eens tegen Lotte.

Waarom dan, vroeg die zich af.

Mevrouw Bernards had alle uitnodigingen van bijeenkomsten van deftige dames afgeslagen toen ze pas in Almelo kwam wonen. Zij ging niet met iedereen om, zei ze toen nuffig. Omhooggefallen volk dat plotseling geld in de schoot geworpen kreeg door een nieuwe vinding. Die maakte dat die lui fabrieken konden stichten. Sommige van hen spraken niet eens fatsoenlijk Nederlands.

Als kind werd het Lotte verboden met bepaalde meisjes om te gaan; dochters van arbeiders waren helemaal uit den boze.

Ze ging al op jeugdige leeftijd naar een internaat voor meisjes uit de hoogste kringen in België. Haar Frans was beter dan haar

Nederlands, verkondigde haar moeder meer dan eens. Lotte haalde daar de schouders over op. Het was niet waar.

Toen ze achttien jaar werd, besepte ze dat ze werd klaargestoomd voor een huwelijk op stand. Vooral haar vader had graag gezien dat ze jong was getrouwd. Lotte had soms het gevoel gehad dat ze de deur werd uitgekeken door haar vader.

Er was echter geen jongeman langsgekomen voor wie Lotte iets van gevoelens kon opbrengen. Integendeel, ze vond de meesten afschuwelijk. Rijkeluiszootjes die meenden dat ze beter waren dan anderen omdat ze toevallig in de juiste wieg gelegen hadden.

Haar vader was teleurgesteld toen ze niet bereid was een van hen als verloofde te kiezen. 'Er zijn zeker drie kandidaten, die belangstelling hebben voor jou. De juiste kandidaten, dat zeg ik met nadruk,' zei hij op zijn norske manier.

Lotte knikte rustig. 'Het spijt me vader, het antwoord is 'nee'. Ik houd niet van die oppervlakkige, pretmakende leeghoofden. Ik voel nu al minachting, laat staan dat ik er mee getrouwd zou zijn. Dat wordt moord en doodslag.'

‘Kind, gebruik je verstand, wat wil je dan? Een fabrieksarbeider?’

Ze keek haar vader zwijgend aan. ‘Er zijn meer soorten mannen dan alleen maar arbeiders en leeghoofden,’ zei ze toen. ‘Dat mag ik toch hopen, nietwaar?’

Later werd hij nog vervelender in zijn manier van doen. Pas toen Lotte geprikkeld aanbod om het huis te verlaten, bond hij in. De schande dat zijn dochter ergens een baantje zou aannemen scheen hij niet te willen riskeren.

Moeder vond het beter haar een paar jaar te laten ‘rondkijken’, zoals zij het noemde. Dan werd ze wel wijzer; dan zag ze wel in wat en waar haar plaats was.

Moeder had geen haast om haar uit te huwelijken. Ze zou trouwens graag zien dat haar dochter met een buitenlander trouwde, zei ze eens. Een Amerikaan van goede afkomst, een Duitser uit de juiste familie... Dat soort mannen stelde juist eisen aan een goede afkomst. Een dochter van een jonkvrouw was bij dat soort mannen hoog in aanzien.

Maar Lotte had geen belangstelling voor Duitsers of Amerikanen.

Inmiddels was ze ruim in de twintig. Oud

voor een bruid van stand, zei haar vader soms. Moeder zweeg dan in alle toonaarden.

Vader wees haar meer dan eens op een jongeman uit de Twentse elitekringen, die naar zijn idee een goede echtgenoot zou kunnen worden, zoals hij het noemde.

‘Wat is dat, een goede echtgenoot?’ wilde ze schamper weten.

Dat legde haar vader zonder aarzelen uit. Een man met een hoge positie, het liefst in dienst van een ministerie. Een topambtenaar of een diplomaat en bij voorkeur met een dubbele naam. Lotte was de dochter van een adellijke dame, dat telde mee. Maar die kandidaten waren niet dik bezaaid in Almelo en omgeving.

‘Gewoon een aardige vent, met wie het prettig huizen is, telt dat niet mee?’ wilde Lotte weten.

‘Waar heeft ze dat ordinaire van?’ vroeg moeder zich soms hautain af.

Lotte zou niet snel die bijna woedende blik van haar vader, die daarop volgde, vergeten. Maar toen merkte de rechter ineens op: ‘Ze stond nota bene vorige week in de Grotestraat in Almelo te praten met een arbeidersvrouw. Dat vertelde de dokter me van de week. Die had het gezien met eigen ogen.’

Hij had het Lotte verboden. Zij gingen niet met gewoon fabrieksvolk om. Die lui stonken en wasten zich amper en hadden geen enkele educatie genoten, laat staan dat er gesproken mocht worden over beschaving. Sommigen konden amper lezen en schrijven en hun ouwelui konden het helemaal niet, zei hij met afschuw. Lotte moest wel beseffen dat ze een indrukwekkende stamboom had, die terugging tot ver in de middeleeuwen. Adel, ja... Adel schiep verplichtingen.

Lotte had de boosheid door zich heen voelen slaan. Ja, ze stond met een gewone vrouw te praten, haar schooljuffrouw van vroeger. Een vrouw, waar ze veel respect voor voelde.

Kil had ze gevraagd of haar deftige en van hun stand bewuste ouders wel beseften dat oude adel betekende dat er ook misdadigers onder haar voorouders zaten. 'Alle oude adel was alleen maar rijk en machtig geworden over de ruggen van gewone mensen heen, door misdaad, uitbuiting en geweld. Dat waren de woorden van een oude paus uit de middeleeuwen,' voegde ze er aan toe.

Dat had Lotte geleerd tijdens de geschiedenislessen van een tamelijk rebelse lerares op het internaat. De meisjes moesten niet denken

dat ze meer waren dan andere mensen, ze hadden in de juiste wieg gelegen en het was niet hun verdienste dat ze daar in terecht waren gekomen. Bij Lotte waren die woorden blijven hangen tot in lengte van jaren.

Vader was woedend geworden toen ze die woorden een keer hardop uitsprak. Hij was trots op de adellijke titel van zijn vrouw, dat had Lotte al in de gaten toen ze nog heel jong was. Status en geld waren alles voor hem.

Die gedachten schoten door haar hoofd toen ze de laatste trede afstapte van de dure eikenhouten trap. ‘Is er iets?’ vroeg ze rustig.

Hendrikus Johannes Bernardus liet zijn ogen glijden over de jonge vrouw. Uitgesproken elegant, dacht hij, zelfs in een simpele pullover en rok. Hoe was het eigenlijk mogelijk? Ja, een dochter waar je mee te voorschijn kon komen, had hij al meer dan eens gehoord. Ze moesten eens weten, al die lui die zo over haar spraken. Gemakkelijk was ze niet in de omgang en daar moest hij niet verwonderd over zijn. Bovendien had ze niet veel goeds opgestoken in dat internaat in België, zeker niet wat betreft ‘noblesse oblige’.

‘Je moeder is ziek,’ zei hij kort en met een gezicht dat toonde dat hij het niet geloofde.